

Tanım-Tenkrit-Teori

Description Critique Theoria

Tefsir Kavramlarının Öğretiminde ChatGPT'nin Kullanımı

The Using ChatGPT in Teaching Tafsir Concepts

Yasin Pişgin¹ - Encümen Bayram² – Aziz Karabulut^{3*}

¹ Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı, Burdur, Türkiye
Professor, Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Department of Tafsir, Burdur, Turkey
yasinpişgin@akdeniz.edu.tr, orcid.org/0000-0001-9337-2863

² Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belegatı Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye
Assist. Prof. Akdeniz University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Antalya, Turkey
encumenbayram@akdeniz.edu.tr, orcid.org/0000-0001-6891-3680

³ Arş. Gör. Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye
Res. Asst. Akdeniz University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Department of Tafsir, Antalya, Turkey
aziz.karabulut0758@gmail.com, orcid.org/0000-0002-3670-6860

* Corresponding author

Araştırma Makalesi

Süreç

Geliş: 01/07/2024

Kabul: 24/09/2024

Yayın Tarihi: 30/09/2024

Yayın Sezonu: Eylül

Benzerlik

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal yazılımı ile taranmıştır.

Telif Hakkı & Lisans

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman

Bu çalışmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Yazar Katkıları

Yazar-1 (40)

Yazar-2 (35)

Yazar-3 (25)

Atıf

Pişgin, Y.-Bayram, E.-Karabulut, A. (2024). Tefsir kavramlarının öğretiminde chatgpt'nin kullanımı. *Tanım Tenkrit Teori*, 3: 49-62

Öz

Günümüzde yapay zekâ yazılımlarının gelişimi ile birlikte sanal asistanlar, sohbet botları, akıllı ev sistemleri, yeni eğitim ve öğretim modelleri gibi birçok farklı alanda önemli ve gözle görülebilir bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişimin yaşandığı ve yapay zekanın yaygın olarak kullanıldığı alanların başında ise eğitim gelmektedir. Yapay zekâ botları eğitimin yönetiminde, öğrenci ve eğiticilere bilginin analiz edilmesi ve sunumunda, öğrenme ve öğretme süreçlerinde öğretici misyonuyla da katkılar sunmaktadır. Yapay zekâ botlarından biri de OpenAI'nin Kasım 2022 yılında piyasaya sürdüğü ve bir haftadan kısa bir zaman diliminde bir milyon kullanıcıya ulaşan ChatGPT-3.5 dil modeline sahip yapay zekâ sohbet robotu ChatGPT'dir. Bu model, büyük miktarda veriyle desteklenmiş olup, kullanıcının istediği herhangi bir konuda hızlı ve insanî bir zekâyla yanıt verebilmektedir. Sosyal bilimler açısından bakıldığında ChatGPT'nin ortaya çıkışı, bireyler ve toplum için etkileri olan hem mikro hem de makro düzeyde bir dizi yeniliklere yol açmıştır. İnsan benzeri konuşmalar üretebilen gelişmiş bir sistem olarak, hayatın her alanında destekleyici bir rol oynamaya başlamıştır. Milyarlarca kelime üzerinde eğitilen ve geliştirilen ChatGPT-3.5 dil modeli, kullanıcılara bilgi derleme, çeviri yapma, dilbilgisini düzeltme ve çok çeşitli konularda soruları yanıtlama yeteneği sunmaktadır. Bilgi ediniminin çeşitli aşamalarında, özellikle eğitim sürecinde zamandan tasarruf etmede olağanüstü başarılar göstermektedir. Bu nedenle, bot öğrencilere birçok açıdan teknik destek sağlar. Yine de, ChatGPT tarafından sağlanan verilerin doğruluğu ve uygunluğu doğrulama ve değerlendirme gerektirebilir. Benzer şekilde, OpenAI tarafından üretilen yapay zekâ modelleriyle ilişkili potansiyel gizlilik ve güvenlik riskleri de dikkate alınmayı gerektirir. Söz konusu bu endişelere rağmen, ChatGPT milyonlarca takipçi toplayarak, insan hayatının her alanında vazgeçilmez bir araç haline gelmiştir. Botun başarısı ve yaygın kullanımı; bazı insanlarda, onun ilerleyen süreçte insanın yerini alabileceği fikrini oluşturmaktadır. ChatGPT'nin geniş bir bilgi tabanına sahip olduğu alanlardan birisi de tefsirdir. Bilindiği üzere, farklı dönemlerde ortaya çıkan ve terminolojik kimlikler kazanan çeşitli terimler, tefsir ilminin temelini oluşturmaktadır. Bu terimler, Kur'an'ın doğru anlaşılması için çok önemlidir. Çünkü terimler, doğrudan Kur'an'ın yapısı, içeriği, kıraati, vahyi ve tarihi ile ilgilidir. Sonuç olarak, tefsir biliminin temel unsurlarını oluşturan bu terimlerin doğru ve kapsamlı bir şekilde anlaşılması, Kur'an'ın doğru bir şekilde yorumlanması için önem arz etmektedir. Yapay zekâ botlarının tefsir terimleri hakkında sağladığı verilerin doğruluğu, Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması için son derece önemlidir. Bu çalışmada ChatGPT-3.5 kullanılarak tefsir kavramlarının öğretimi sürecinde öğrenen ve öğretenlere olası katkıları üzerinde durulmaktadır. Bunun için İlahiyat Fakültelerinin birçoğunda tefsir kavramlarının öğretiminde temel kaynaklardan birisi olarak kullanılan Muhsin Demirci'nin *Tefsir Terimleri Sözlüğü*'nde yer alan kavramlardan bazıları seçilmiştir. Seçilen kavramlar, ChatGPT'ye doğrudan sorulmuş ve alınan cevaplar olduğu gibi herhangi bir müdahale yapılmadan çalışmaya eklenmiştir. Elde edilen veriler metin analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı ChatGPT'nin tefsir kavramlarının öğretiminde ne kadar yeterli ve güvenli olduğunu tespit etmektir. Bu bağlamda ChatGPT'nin tefsir kavramlarına öğretilmesinde eğitim sürecinde yer alan bireylere yarar sağladığı ve sürece zaman kazandırdığı görülmektedir. Ancak bazı kavramlarla ilgili hatalı bilgiler vermesi ChatGPT'nin kullanımında dikkatli olunması ve elde edilen sonuçlara ilişkin uzman kişilere başvurulması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Tefsir Kavramları, Kavram Öğretimi, Yapay Zekâ, ChatGPT.

Research Article

History

Received: 01/07/2024

Accepted: 24/09/2024

Published: 30/09/2024

Pub Date Season: September

Plagiarism

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyrights & Licensing

The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and all the studies utilised are mentioned in the bibliography.

Conflicts of Interest

No conflict of interest declared.

Financial Support

No external funding was used to support this research.

Author Contributions

Author-1 (40)

Author-2 (35)

Author-3 (25)

Citation

Pişgin, Y.-Bayram, E.-Karabulut, A. (2024). The using chatpgt in teaching tafsir concepts. *Description Critique Theoria*, 3: 49-62

Abstract

Today, with the development of artificial intelligence software, there is a significant and visible change in many different fields such as virtual assistants, chat bots, smart home systems, new education and training models. Education is one of the leading areas where this change is taking place and artificial intelligence is widely used. Indeed, machine learning technologies continuously enhance human-machine interaction, bringing innovations. These AI advancements contribute to many areas of human life, with education being at the forefront. AI bots are used in the management of education, assisting students and educators in analyzing and presenting information. Additionally, they contribute to learning and teaching processes by fulfilling an instructional role. One such AI bot is ChatGPT, an artificial intelligence chat robot equipped with the ChatGPT-3.5 model released by OpenAI in November 2022. This model is supported by a large amount of data and can respond quickly and intelligently to any topic the user desires. From a social science perspective, the advent of ChatGPT has prompted a range of reflections at both the micro and macro levels, with implications for individuals and society. As a sophisticated system capable of producing human-like conversations, it plays a supportive role in all aspects of life. The GPT-3.5 language model, trained and developed over billions of words, offers users the ability to compile information, translate, correct grammar, and answer questions on a wide range of topics. Therefore, ChatGPT has a significant impact in the field of education. It demonstrates outstanding achievements in various stages of knowledge acquisition, especially in saving time during the educational process. Hence, the bot provides technical support to learners in many aspects. Nevertheless, the veracity and suitability of the data provided by ChatGPT may require further validation. Similarly, the potential privacy and security risks associated with AI models produced by their manufacturers also warrant consideration. Despite these concerns, ChatGPT has amassed millions of followers and has become an indispensable tool in all aspects of human life. As a result of the bot's success and pervasive use, some have postulated that it might eventually supersede humans in certain roles. ChatGPT possesses a vast knowledge base and is capable of providing information on a wide range of topics, including exegesis. As is well-known, various terms that have emerged in different periods and acquired terminological identities constitute the basis of the science of exegesis. These terms are crucial for understanding the Quran correctly because they directly relate to the structure, content, recitation, revelation, and history of the Quran. Consequently, a precise and comprehensive understanding of these terms which represent the fundamental elements of the science of exegesis is essential for an accurate interpretation of the Quran. The accuracy of the data provided by AI bots on exegesis terms is of the utmost importance for the comprehension and interpretation of the Quran. This study focuses on its possible contributions to learners in the process of teaching tafsir concepts using ChatGPT-3.5. In this study, some concepts from Muhsin Demirci's Glossary of Exegesis Terms which is one of the fundamental sources used in the teaching of exegesis concepts in many faculties of theology have been selected. The selected concepts were directly asked to ChatGPT, and the responses received were included in the study without any intervention. The data obtained were evaluated using a text analysis method. The objective of this study is to assess the efficacy and reliability of ChatGPT in teaching exegesis concepts. In this context, the benefits of individuals involved in the education process in teaching ChatGPT to exegetical concepts and when they are introduced to the process are seen. However, some incorrect information may be given, caution should be exercised when using ChatGPT, and the information obtained should be referred to relevant experts.

Keywords: Tafsir, Tafsir Concepts, Concept Teaching, Artificial Intelligence (AI), ChatGPT.

Giriş

Günümüzde yaşama dair akla gelebilecek çoğu alanda yapay zekâ uygulamalarına rastlamak mümkündür. Hayata dair olumlu katkıları yadsınamayacak bu çalışmaların özellikle eğitim alanında rağbet görmesiyle her düzey ve kademede uygulamanın yaygınlık kazanması kaçınılmaz hale gelmiştir. İnternetin insanı ilgilendiren çoğu alanında bir zorunluluğa dönüşmesi, akıllı telefon ve cihazların yaşamın bir parçası olmasıyla da çağa uygun pek çok uygulamanın ortaya çıkması olanak bulmuştur. Bir yandan bilgiye ulaşmak kolaylaşırken diğer yandan elde edilen malumatın doğruluğu ve kesinliği konusunda problemler de meydana gelmiştir. Bugün çok sık kullanılan botlar, arama motorları bilgiye ulaşmayı saniyelere indirgeyecek düzeyde olmasına rağmen bu bilgilerin doğruluğunu teyidi ise elbette ki kolay değildir. Ancak her şeye rağmen sözü edilen akıllı uygulamalardan bir vazgeçiş mümkün olmadığı gibi onların öğretim aşamasını daha kalıcı ve verimli yaptığı fikrini yok saymak ve eğitim-öğretim alanındaki rolünü inkâr etmek mümkün değildir.

Yapay ve zekâ sözcükleri üzerinde durulması kavramın anlaşılması hususunda yarar sağlayacaktır. Daha çok çevreye uyum şeklinde tarif edilen zekâ ile ilgili net bir tanımın yapılamayacağını bilmek önemlidir (Demirel vd., 2006, 4-6). Zira onun, bilinçaltı, şuur ve ruh gibi soyut bir hüviyete sahip olması evrensel düzeyde bir tanımın yapılmasına olanak sağlamaz. Yapay sözcüğü ise doğal olanın zıddıdır. O halde yapay zekâ terkibi, zekânın doğal olmadığına da işaret etmektedir. Bundan dolayı canlılara atfen kullanılan zekâ sözcüğü yerine bot, sanal uygulama ve çevrimiçi uygulama şeklinde birtakım tanımlar da dikkat çekmektedir (Keskin, 2023, 126).

Tarihî bir geçmişe sahip akıllı uygulamalar yani yapay zekâ, insanların yüzyıllardır ilgisini çekmektedir. M.S. 1. yüzyılda İskenderiyeli Heron'un (öl. 70), otomatik açılıp kapanan kapıları, buhar türbinleri ve hava basıncıyla çalışan çeşitli otomatları yapmasıyla yapay zekâ uygulamaları başlar (Kuşçu, 2015, s. 47). 13. yüzyılda Artuklu sarayında yaşayan Ebu'l-İz el-Cezerî (öl. 1206) ise su ve mekanik parçalarla çalışan makineler tasarlamakla dikkat çekmiştir. Öyle ki ona ait otomatik kuşlar, filli saatler, otomatik yüzen kayıklar, çalgıcılar, birbirlerine şerbet ikram eden iki şeyh, dört çıkışlı iki şamandıralı otomatik sistemler, iki bölümlü testiler, otomatik abdest alma ve su akıtma makineleri, ikramda bulunma ve kurulama makineleri, kepçe mekanizmaları, motor-kompresör mekanizmaları, su dolapları, şifreli anahtarlar ve robotlar gibi makineler oldukça göz alıcıdır (Ertürk & Yayan, 2012, 455-460). Ancak insanoğlu bu gelişmelerle iktifa etmeyerek 1956 yılında Dartmouth Koleji'nde John McCarthy, Marvin Minsky, Claude Shannon ve Nathaniel Rochester gibi alanın öncü isimlerinin katılımıyla bugünkü karşılığıyla yapay zekânın temelleri atmıştır (Pirim, 2006, 82). Bu yeni başlangıç 1969 senesinde IBM firmasının satranç oynayabilen ilk programını geliştirmesiyle devam ederken günümüz itibarıyla otonom bir şekilde hareket eden çeşitli teknolojilere daha o tarihte ulaşıldığını göstermektedir (Pirim, 2006, 83). 1980'li yıllarda bireysel anlamda bilgisayar kullanımının yaygınlaşmasıyla makineye atfedilen görevlerde birtakım değişiklikler ortaya konulmuştur. Özellikle internetin hayatımıza girmeye başladığı 1990'lı yıllar da iletişim teknolojisindeki yeniliklerle enformasyona ulaşım Dünya tarihinde benzerine az rastlanır bir ilerleme kaydetmiştir (Yılmaz, 2023, 343). Böylelikle makineler üzerinden bilgiye ulaşma imkânı yakalanmıştır.

Yapay zekâ, bugün sanal asistanlar, sohbet botları, akıllı ev sistemleri özellikleriyle endüstri, bankacılık ve tıp gibi alanlarda revaçta olduğu gibi eğitim alanında da önemli bir yere sahiptir. Özellikle yapay zekâ, dil eğitiminde teknoloji destekli yeni uygulamaların oluşmasına da olanak sağlamaktadır. Burada dil-tefsir ilişkisine girmeden tefsir ile ilgili kavramların öğretiminin diğer alanlarda olduğu gibi kolaylaştırılması hususunda bir

arayışın olduğu da aşikârdır. Aslında bu, sadece tefsir özelinde ele alınacak bir konu da değildir. Zira ChatGPT'nin icadı ile pek çok daldaki araştırmacı ve uzman bu yeni teknolojinin kendileri için ne denli bir katkı sunacağı sorusunun cevabına kafa yormaya başlamıştır. Özellikle sosyal bilimciler, bilgi edinimi ve tasnifi, mukayese, yazın bilgisi ve geri bildirim konularında yeni fikirlere ulaşmak için ChatGPT'den istifade etmeye çalışmaktadır. İşte bu araştırmada sözü edilen botun, tefsir kavramlarının öğretiminde bir imkân sunup sunamayacağı fikri önelemektedir.

Amaç ve Yöntem

Bu araştırmada, çoğu üniversitede öğretim materyali olarak kullanılan Muhsin Demirci'ye ait *Tefsir Terimleri Sözlüğü* adlı eserde yer alan terimlerin, yapay zekâ tabanlı sohbet botu ChatGPT tarafından öğretiminde ne denli başarılı olduğu irdelenmektedir. Çalışma; aynı zamanda botun, Benjamin Samuel Bloom'un (öl. 1999) bilişsel alan taksonomisi göz önüne alınarak hazırlanan sorulara verdiği cevapları, metin tabanlı analiz etmeye çalışan nitel bir araştırma yöntemi hüviyetine sahiptir. Yani öğretim kaynağında yer alan Arapça terim, Türkçe olarak bota sorularak elde edilen metin hiçbir surette değiştirilmeden çalışmaya eklenmiştir. Durum çalışması deseniyle yapılan bu işlem, Temel İslam Bilimlerinde yer alan benzeri kavramların bot tarafından ne denli tasnif edilebildiğini öğrenmeye de yöneliktir. Böylece hem botun güvenilirliği hem de çalışmanın sonucu netlik kazanır. Araştırmada takip edilen bu yöntemle çalışmanın orijinalliyi hususunda da bir veriye ulaşılır. Zira yapılan alan analizlerinde her ne kadar ChatGPT'ye ait çok sayıda araştırmaya rastlansa da tefsir özelinde benzer bir çalışma bulunmamaktadır. Bu durum da çalışmanın özgünlüğünü göstermektedir.

ChatGPT, bir bot olduğu için çalışmada "İSNAD" tarafından kabul edilen atıf sisteminden farklı olarak sadece "URL" bağlantısının takdimi zorunlu olmaktadır. Bunun nedeni botun bağımsız olarak kullanılmasıdır. Nitekim sözü edilen bot, tarih bildirme ve konum konusunda bağımsız bir özellik taşır.

1. ChatGBT ve Tefsir Terimleri Sözlüğü

ChatGPT, insanlığa faydalı olması amacıyla araştırmalar gerçekleştiren bir yapay zekâ araştırma laboratuvarı olan OpenAI tarafından geliştirilmiş bir dil modelidir. OpenAI tarafından ilk kez 2018 yılında ChatGPT'nin temeli olan GPT modeli geliştirilmiştir. ChatGPT, GPT (Generative Pre-training Transformer) ailesinin bir üyesidir ve önceki versiyonları GPT-2 ve GPT-3'tür. ChatGPT'yi oluşturan araştırma şirketi OpenAI, genel yapay zekâ ile insanlığa yarar sağlama misyonunu benimsediğini belirtmektedir (Aktay, 2022, 51). Adı geçen şirket, bu ürünle insanların gerçekleştirebildiği her türlü entelektüel görevi yerine getirebilme yeteneğine işaret etmeye çalışmaktadır. Kâr amacı gütmeyen ve sırf insan yararı sağlama hedefiyle yola çıktığını beyan eden şirket, 2019 yılında Microsoft'tan bir milyar dolarlık bir yatırım alarak OpenAI'nin en son dil modeli GPT-3'ün 2020 yılında yalnızca Microsoft'a lisanslanacağını duyurmuştur (Keskin, 2023, 116). OpenAI, 30 Kasım 2022 tarihinde, geri bildirim almak ve ChatGPT'nin güçlü ve zayıf yönlerini test edebilmek için deneme sürümünü ücretsiz olarak başlatmıştır. ChatGPT, ilk tanıtımından beş gün sonra oldukça fazla rağbet görmüş ve bir milyon kullanıcıya ulaşmıştır (Yağcı & Yıldız, 2023, 1318).

Söz konusu model, kullanıcılarının sorduğu sorulara kısa süre içerisinde cevap verebilmenin yanı sıra metin üretme ve metin tamamlama hizmetleri de sunabilen yapay zekâ tabanlı bir yazılım uygulamasıdır. Bu botun metinden öğrenme yeteneği sayesinde anlatılar yapma, bilgisayar kodu oluşturma, resimleri otomatik olarak tamamlama, diller arası çeviri ve hesaplamalar yapma gibi yetenekleri de oldukça dikkat çekicidir. Ne var ki

ChatGPT, yapay zekâda devrim sayılabilecek bu kabiliyetleri yerine getirirken, aynı zamanda bilgileri derleme noktasında yanlışlıklar da yapabilmektedir. (Yeşilçınar, 2023, 45) Ayrıca sunmuş olduğu veriler, kaynaklar ve kesinlikleri belirli bir zaman dilimini aittir. Bundan dolayı kullanıcıların ChatGPT yoluyla elde ettikleri sonuçları doğrulamaları ve test etmeleri önerilmektedir. Bu sebeple bot, zikredilen özelliklerinin tamamına rağmen bilimsel bir kaynak niteliği taşımaz (Thorp, 2023, s. 313).

Dil, kavram öğretimi ve çeviri sahasında başvuru ChatGPT, daha çok Nöral (sinirsel) makine çevirisi (Yapay zekâ destekli çeviri) şeklinde kabul görmektedir. İnsan beyninden ilham alınarak tasarlanan bu model, nöronlara benzer yapay sinir ağlarından oluşmaktadır (Yılmaz, 2023, 343). Bu özelliğiyle kendini sürekli yenileme kabiliyetine sahiptir. Zira botlara düşen bilgileri derleme ve yeni bir bilgi üretme olanağı vardır. Böylece ChatGPT, daha az hata yapma ve daha fazla bilgiye ulaşma fırsatı da sunar (Şenyaman, 2023, 1059). Sözü edilen özelliğiyle öğrenme kabiliyeti kazanan bu model, her ne kadar diğer botlardan daha doğru bir bilgi sunsa da daha önce belirtildiği gibi hata yapması olasıdır.

ChatGPT eğitiminin her alanında olduğu gibi İslamî ilimler alanında da geniş bir veri tabanı ve sunumuna sahiptir. Botun tefsir kavramlarına yönelik verilerinin değerlendirildiği bu çalışmada karşılaştırma yapabilmek için Muhsin Demirci'nin Tefsir *Terimleri Sözlüğü* isimli eseri tercih edilmiştir. Bilindiği üzere Demirci, tefsir tarih ve usûlü, tefsir problemleri ve tefsir kavramları gibi çeşitli konularda birçok eser kaleme almış tefsir alanının önemli isimlerinden birisidir (Demirci, 2018, 5). Her bilim dalına ait terimlerin daha iyi anlaşılması için özel sözlüklerde bir araya getirilmesi gerektiğini ifade eden Demirci, bu amaçla *Tefsir Terimleri Sözlüğü*'nü telif etmiştir (Demirci, 2018, 8). İlk olarak 2009 yılında basılan eserde kavramlar alfabetik sıralamaya göre verilmiş ve detaylı açıklamalara girilmemiştir (Demirci, 2018, 8). Çalışmada söz konusu eserin tercih edilmesinin temel sebeplerinden birisi eserin tefsir ilminin terimlerinin anlamlarını öğrenmek ve kapsamalarını anlamak için oldukça önemli bir yere sahip olmasıdır. Diğer bir sebep de eserin İlahiyat fakültelerinde lisans, yüksek lisans ve doktora gibi süreçlerde başvuru ana kaynaklardan birisi olmasıdır. Yani eser, tefsir alanında bir başucu eseri olarak ifade edilebilir. Sözlükten seçilen bazı kavramların açıklamaları çalışmaya doğrudan eklenmiştir. Makalenin genel hacmi düşünülerek sözlükteki bazı kavramlara yönelik detaylı açıklamalar çalışmaya alınmamıştır. 2018 yılındaki yedinci baskısından yararlanılmıştır. Söz konusu eser ve ChatGPT'den elde edilen bilgiler karşılaştırılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

2. Yapay Zekâ (ChatGPT) Tefsir Kavramlarını Öğretebilir mi?

Günümüz teknolojisinde kaydedilen gelişmeler (Fırat, 2023, 5) sayesinde makinelerin bilgiyi çok rahat bir şekilde üretip sunacağına dair düşünceler dikkat çekmektedir (Keskin, 2023, 139). Hatta bazı fütüristik fikirler, günün birinde makinelerin bilgi üretim noktasında insanın yerine geçeceğini iddia etmektedir (Henkoğlu, 2023). Yabancı dil öğretimi ve çeviride her ne kadar göz alıcı ilerlemeler dikkat çekse de bunu tefsir ilminin de içinde bulunduğu diğer branşlar için söylemek günümüz için mümkün gözükmemektedir. Fakat ChatGPT'nin tefsir kavramlarıyla olan ilişkisini tespit edebilmek, hangi düzede ne kadar veri sunabildiğini görebilmek ve buradan hareketle de tefsir ilmiyle ilişkisine dair bir fikir edinebilmek için akıllarda dolaşan şu soruyu ChatGPT'ye sormak önem arz etmektedir:

Soru: ChatGPT, Tefsir kavramlarının tespiti ve öğretilmesinde kullanılabilir mi?

ChatGPT: ChatGPT gibi yapay zekâ modelleri, geniş bir metin veri kümesinden öğrendikleri bilgileri kullanarak çeşitli konularda bilgi sunabilirler. Tefsir kavramlarına ilişkin temel bilgileri açıklayabilir, tanımlayabilir ve genel anlamda bilgi sağlayabilirler. Ancak, özellikle dini metinlerin yorumlanması gibi derin ve uzmanlık gerektiren konularda, ChatGPT gibi genel amaçlı yapay zekâ modelleri, uzmanlık seviyesinde veya detaylı bir biçimde öğretme ve tespit etme konusunda sınırlı olabilir. Tefsir, genellikle dini uzmanlık, kültürel bağlam ve dil bilgisi gerektiren bir alandır. Bu nedenle, ChatGPT gibi genel yapay zekâ modelleri, bu alandaki ince ayrıntıları veya derin yorumlamaları tam olarak kavrayamayabilir veya öğretemeyebilir. Bununla birlikte, temel kavramları açıklamak, genel bilgi sağlamak veya referans oluşturmak için kullanılabilirler. Dini metinlerin doğru bir şekilde anlaşılması ve yorumlanması genellikle dini eğitim ve uzmanlar tarafından yapılır. ChatGPT gibi yapay zekâ modelleri, daha çok genel bilgi veya referans sunma amacıyla kullanılabilir ancak uzmanlık gerektiren konularda tamamen güvenilir bir kaynak olarak görülmemelidir. Uzman rehberliği ve doğru kaynaklara başvurmak, derin ve uzmanlık gerektiren konularda daha güvenilir olabilir. (URL-1)

ChatGPT'ye kabiliyeti ile ilgili sorulan soruya karşı verdiği şu cevap önemlidir: "Tefsir kavramlarına ilişkin temel bilgileri açıklayabilir, tanımlayabilir ve genel anlamda bilgi sağlayabilirler. Ancak, özellikle dini metinlerin yorumlanması gibi derin ve uzmanlık gerektiren konularda, ChatGPT gibi genel amaçlı yapay zekâ modelleri, uzmanlık seviyesinde veya detaylı bir biçimde öğretme ve tespit etme konusunda sınırlı olabilir." Anlaşılan o ki ChatGPT tefsir kavramlarının tespiti, açıklanması ve tanımlanmasına dair genel bilgiler sunabilmektedir. Fakat âyetlerin tefsiri gibi bazı noktalarda sınırlı bir içeriğe sahiptir. İşte burada Muhsin Demirci'nin *Tefsir Terimleri Sözlüğü* adlı eserinden seçilen bazı kavramların sözü edilen bot tarafından ne kadar doğru belirlendiğinin tespiti, çalışmanın selameti ve yapay zekâ uygulamalarının kullanımında güven açısından bir metoda götürecektir. Nitekim Demirci'ye ait eserden aşağıda belirtilen başlıkları ChatGPT'ye yöneltmek çalışmanın neticesi açısından önemlidir.

2.1. Ahkâmu'l-Kur'ân: "İbadet, muâmelat ve ukubatla ilgili âyetlerin tefsirini konu edinen ilim dalı ve bu dalda yazılan eserlerin ortak adıdır. Buna göre söz konusu ilimin mevzusu ahkâm âyetleridir. Bu alandan eser yazmanın amacı da İslam'ın temel kaynağı olan Kur'ân'ın içermiş olduğu hükümleri, kaide ve prensipleri ortaya çıkarıp insanlara dünya ve ahiret mutluluğunun yollarını göstermektir." (Demirci, 2018, 12).

ChatGPT: Ahkâmu'l-Kur'ân, Kur'ân'ın hükümleri anlamına gelir. Kur'ân, Müslümanlar için bir rehber ve kılavuz olarak kabul edilir. Ahkâmu'l-Kur'ân, Kur'ân'ın içerdiği hükümler, emirler, yasaklar ve prensiplerle ilgili bir terimdir. Kur'ân'da birçok farklı türden hüküm bulunur. Bu hükümler, ibadet, ahlak, sosyal ilişkiler, ticaret, aile yapısı gibi çeşitli konuları kapsar. Örneğin, namaz gibi ibadetlerin nasıl yerine getirileceği, ahlaki değerler ve insan ilişkilerindeki adalet gibi konular Kur'ân'ın hükümleri arasındadır. Bu hükümler genellikle açık ve kesindir, ancak bazen hükümler açık bir şekilde ifade edilmemiş olabilir ve bu durumda İslam âlimleri ve hukukçuları, Kur'ân ve hadislerin diğer bölümlerini analiz ederek hükümleri yorumlarlar. Bu yoruma fıkıh denir ve farklı İslami okulların farklı fıkıh anlayışları bulunmaktadır. (URL:2)

ChatGPT, Ahkâmu'l-Kur'ân kavramını anlaşılır bir biçimde ifade ederken Demirci'nin "İbadet, muâmelat ve ukubatla ilgili âyetlerin tefsirini konu edinen ilim dalı ve dalda yazılan eserlerin ortak adı" şeklindeki tanımına uyan bir açıklamaya yer vermemektedir.

2.2. Âyet: “Herhangi bir şeyin varlığını gösteren alâmet, açık işaret, delil, ibret ve mucize. Kur’ân’da tek veya birçok cümleden oluşan söz dizesi. Fiili ve kavli olarak iki kısma ayrılmaktadır. 1 Fiili ayetler: Kâinattaki sayısız çeşitlilik ve farklılıkları sürekli bir düzen ve kanuna bağlayan Yaraticı’nın varlığını, birliğini ve yüce sıfatlarını gösteren ayetlerdir. 2 Kavli ayetler: Hz. Peygamber’e indirilen ilahi kitabın içerisinde yer alan ve sureleri oluşturan müstakil sözlerdir.” (Demirci, 2018:25).

ChatGPT: “Âyet”, Arapça kökenli bir terim olup, Kur’ân’daki her bir cümlenin veya ayetin anlamına gelir. Kur’ân’ın temel yapı taşlarından biridir ve her bir âyet, Allah’ın vahyi olarak kabul edilir. Kur’ân, ayetlerden oluşan bir kitaptır ve her bir ayet, insanlara rehberlik etmek, öğretmek, düşündürmek ve yönlendirmek amacıyla gelmiştir. İçerdiği mesajlar, inananlar için hayatlarında rehberlik edici prensipler içerir. Her bir ayet, belli bir konu hakkında bir mesaj taşır ve bazen uzun, bazen kısa olabilir. Kur’ân’daki ayetler, inananlar için hem manevi bir rehberlik kaynağı hem de hükümlerin kaynağı olarak kabul edilir. (URL-3)

ChatGPT’nin âyet ilgili verdiği bilgiler yeterli ve kapsayıcıdır. Hatta işaret ettiği hususlar, kaynak olarak alınan Demirci’ye ait eserin de önüne geçtiği dikkat çekmektedir. Ancak âyet teriminin tek ayırımına yönelik açıklamaları noktasında yeterli olmadığı söylenebilir.

2.3. İ’câm: “Nokta koyma. Kur’ân’daki şekil bakımından benzer harfleri birbirinden ayırt etmek üzere nokta koyma.” (Demirci, 2018:102-103).

ChatGPT: İ’câm, Arapça kökenli bir terim olup, farklı görüşlerin, düşüncelerin veya hükümlerin çatıştığı durumları ifade eder. İslam düşünce geleneğinde, farklı âlimlerin, hukukçuların veya yorumcuların Kur’ân, hadis veya fıkıh gibi konularda farklı görüşleri veya hükümleri ifade etmelerine işaret eder. İslam hukuku veya fıkıh alanında, İ’câm, aynı konuda farklı âlimlerin veya hukukçuların farklı hükümler ortaya koymalarını tanımlamak için kullanılır. İ’câm, farklı yorumların veya hükümlerin varlığına ve İslam hukuku veya düşüncesindeki çeşitliliğe işaret eder. Bu çeşitlilik, farklı dini metinlerin yorumlanması, dilin anlamının çeşitliliği veya belirli konulardaki toplumsal ve kültürel farklılıklardan kaynaklanabilir. İslam dünyasında bu çeşitlilik, dinî metinlerin ve hükümlerin yorumlanmasında esneklik ve derinlik sağlar. Bu, farklı zamanlarda ve farklı bağlamlarda İslam’ın uygulanmasına ve anlaşılmasına olanak tanır. (URL-4)

Burada botun, kavramı yanlış algıladığı ve fıkıh terimlerinden icthâd ile bu kavramı karıştırdığı görülmektedir. Bundan dolayı ChatGPT’nin kavramların bilim dallarında kazandığı terimsel anlamlarını tam olarak ifade etmede eksik yönlerinin olduğu söylenebilir.

2.4. Muhkem: “Sağlam kılınmış, dış etkilere ve bozulmalara karşı korunmuş. Kendisiyle neyin kastedildiği anlaşılabilir derecede açık olan, nazım ve telifi itibariyle herhangi bir ihtilafa yol açmayan ve tek bir anlama delalet eden ayetler için kullanılan bir terim.” (Demirci, 2018, 201-202).

ChatGPT: “Muhkem”, Arapça kökenli bir terimdir ve "sağlam, güçlü, sabit, kararlı" anlamlarına gelir. İslamî literatürde, "muhkem" terimi, sağlam ve kesin olan şeyleri ifade etmek için kullanılır. Kur’ân’da da bu terim, kesin ve açık anlamlara sahip olan ayetler için kullanılır. Kur’ân’ın bazı ayetleri "muhkem" olarak adlandırılır; çünkü bu ayetler, anlamı açık, net ve kesin olan hükümleri içerir. Bunlar, genellikle inanç esasları, ibadet prensipleri veya ahlaki konular gibi temel konuları kapsar. Muhkem ayetler, açık bir şekilde anlaşılabilir uygulanabilir nitelikte olan ayetlerdir ve diğer ayetlerin anlaşılmasına rehberlik ederler. Muhkem ayetlerin yanı sıra, Kur’ân’da

"müteşabih" olarak adlandırılan, yani daha çok çeşitli yorumlara açık olan veya benzerlik gösteren bazı ayetler de bulunur. Müteşabih ayetler, daha derin ve çeşitli yorumlara olanak tanır; bu yüzden, muhkem ayetlerin anlamını genellikle açıklığa kavuşturmak için baz alınır. (URL-5)

ChatGPT, bu kavramı tüm ayrıntılarıyla işler. Böylece bir öğrencinin sözü edilen kavramla ilgili yeteri kadar bilgi edinmesine olanak sağlar.

2.5. Mücmel: “Kendisinden ne kastedildiği anlaşılmayacak derecede kapalı olan, ancak maksadın Allah, peygamber ve aşap tarafından izah edilmesiyle anlaşılabilen lafız veya âyet. Mücmellik: Zıt anlamlılık, zamirin mercii ihtilafı, lafzın garabeti ve kullanımının yaygın olmaması durumlarında meydana gelmektedir.” (Demirci, 2018: 212-213).

ChatGPT: “Mücmel”, Arapça kökenli bir kelime olup, "özet, kısa ve öz, açık ve anlaşılır" anlamlarına gelir. Bir konunun veya bir metnin kısa, öz ve net bir şekilde ifade edilmiş olması anlamında kullanılır. Bir şeyin açık ve anlaşılır olması, gereksiz detaylardan arındırılmış olması durumunda "mücmel" ifadesi kullanılabilir. Bu terim genellikle yazılı metinlerde, konuşmalarda veya açıklamalarda kullanılırken, anlatımın öz ve anlaşılır olmasını ifade etmek için kullanılır. (URL-6)

Bot, burada tefsir kavramı olan mücmeli diğer Arapça ilimlerdeki karşılığıyla verir böylece o, öğretimde arzu edilen mananın tam karşılık bulmasına olanak tanımaz.

2.6. Müteşabih: “Birbirine benzeyen. Manaları bilinmeyen yahut herhangi bir sebepten ötürü anlamlarında kapalılık bulunan ya da birden çok manaya ihtimal olup, bu manalardan birini tercihte zorluk söz konusu olan ayet kelime ya da harf. Buna göre müteşabih ayetlerde bilinmezlik, kapalılık, benzer anlamları tercihte zorluk gibi üç ayrı nitelik bulunmaktadır.” (Demirci, 2018, ss. 222-223).

ChatGPT: “Müteşabih”, Arapça kökenli bir terim olup, "benzerlik gösteren, karışık veya anlamı kesin olmayan" anlamına gelir. İslamî terminolojide, özellikle Kur’ân’da yer alan bazı ayetler için kullanılan bir terimdir. Müteşabih ayetler, anlamı tam olarak belirsiz veya daha farklı yorumlara açık olan ayetlerdir. Bu ayetler, bazen metaforlar, benzetmeler veya sembolik ifadelerle ifade edilen konuları içerebilir. Anlamı açık olmayan veya çeşitli yorumlara müsait olan bu ayetler, bazen insanların anlayış sınırlarının ötesine geçen konuları ifade edebilir. Müteşabih ayetler, Kur’ân’daki muhkem (kesin, açık) ayetlerle karşılaştırıldığında, daha çok yoruma açık veya anlamı kesin olmayan ayetlerdir. İslam düşünce geleneğinde, bu ayetlerin yorumlanması için farklı metodolojiler ve yaklaşımlar geliştirilmiştir. İslam âlimleri, bu ayetleri muhkem ayetlerle uyumlu bir şekilde yorumlama çabası içinde olmuşlardır. (URL-7)

ChatGPT, burada arzu edilen cevabı sunar. Bot, kavram bu haliyle verildiğinde öğretimdeki hedefin karşılanmasında olanak sağlar.

2.7. Rivâyet tefsiri: “Kur’ân Hz. Peygamber’in sünnetine, seleften nakledilen haberlere, Arap dili ve cahiliye Arap şiirine dayanan bir tefsir çeşidi. Rivayet tefsirinin kaynakları Kur’ân, sünnet, sahâbe ve tabiün kavilleri ile hiçbir müfessirin müstağni kalamayacağı Arap dili ve edebiyatıdır.” (Demirci, 2018: 242).

ChatGPT: Rivayet tefsiri, İslam düşünce geleneğinde Kur’ân’ın anlaşılması ve yorumlanmasında kullanılan bir tefsir türüdür. Bu tür tefsir, Kur’ân’ın anlamını belirlemek için Kur’ân’ın kendi içinde veya Peygamber’in hadisleri (sözleri, fiilleri, onayları) ve sahabe kuşağından gelen rivayetler yoluyla yapılan

açıklamalara dayanır. Rivayet tefsiri, Kur'ân'ın anlaşılmasında, Arap dilinin kullanımı, o dönemin toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlamı, ayetlerin iniş sebepleri gibi unsurlara dayanan açıklamalara yer verir. Bu açıklamalar, sahih olarak kabul edilen hadisler ve sahabe dönemi âlimlerinin yorumlarına dayanır. Bu tür tefsirler, Kur'ân ayetlerinin anlaşılmasında, farklı metinleri referans alarak derinlikli bir anlam arayışı içerir. Rivayet tefsiri, Kur'ân'ın inzal (indirilme) süreci, ayetlerin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda Peygamber'in açıklamalarına dayalı olarak bu ayetlerin anlamını çözümlenmeye çalışır. Bu tefsir türü, Kur'ân'ın manalarını derinleştirmek ve anlamını daha iyi kavramak için yapılan bir çaba olarak kabul edilir. Ancak, tefsirler arasında farklı yaklaşımlar bulunduğu gibi, rivayet tefsirleri de farklı âlimlerin yorumlarına ve rivayetlere göre değişiklik gösterebilir. (URL-8)

Bot, bu kavramın öğretiminde hedeflenen bilgileri ayrıntılı bir şekilde sunmaktadır. Bundan dolayı söz konusu kavramın öğretiminde bot tarafından sunulan bilgilerin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

2.8. Sarfe: “Kur'ân'a nazire yapmaya yönelik gayretlere ilahi irade tarafından engel olunması şeklinde ifade edilen görüşün adı. Bu teori, klasik kaynaklarda Mu'tezile'nin ileri gelen bilginlerinden Nazzâm'a isnad edilmiştir.” (Demirci, 2018, s. 247).

ChatGPT: “Sarfe”, Arapça kökenli bir terim olup, dilbilgisel bir terimdir ve Arapçada fiillerin çeşitli zamanlara, kişilere, sayılara ve durumlara göre değişiklik göstermesi anlamına gelir. Sarf, fiillerin köklerine uygun olarak farklı şekillerde dönüşmesi ve değişmesi sürecidir. Arapçada fiil kökleri üç harften oluşur ve bu kökler çeşitli eklerle kullanılarak fiilin anlamı ve zamanı değişir. Sarf, bu köklerin farklı eklerle birleştirilerek çeşitli fiil formlarının oluşturulması sürecini ifade eder. Sarf, Arapça dilbilgisinin önemli bir parçasıdır ve Arapça öğrenirken fiillerin farklı zamanlarda ve durumlarda nasıl kullanılacağını anlamak ve öğrenmek önemlidir. Bu, fiillerin çekimlenmesi, zamanlarına göre değişimi ve dilbilgisel kuralların uygulanması gibi konuları kapsar. Dilbilgisi kuralları çerçevesinde, fiillerin değişkenlik gösterdiği farklı durumlar ve zamanlar incelenir ve anlaşılır. (URL-9)

ChatGPT tarafından bir tefsir kavramı olan Sarfe'nin, bir dilbilgisi ifadesi olan Sarf'la ayırt edilemediği dikkat çekmektedir. Ayrıca söz konusu kavram, ChatGPT'ye literatürde yaygın kullanımı olan Sarfe Teorisi şeklinde sorulduğunda da benzer ifadelerle ulaşıldığı görülmektedir. Burada birden fazla ilim dalı tarafından kullanılan bazı kavramların öğretiminde dikkat edilmesi önem arz etmektedir.

2.9. Tefsir: “Bir şeyi açıklama, ortaya çıkarma ve kapalı bir şeyi açma. Arap dili ve belagati ile ilgili bütün araçların kullanılıp, âyetleri çevreleyen tarihsel şartlar da dikkate alınarak Allah'ın muradının, kitap ve sünnet çerçevesinde ortaya çıkarılması. Görüldüğü gibi bu tanımla esasen tefsirin Kur'ân ve sünnet çerçeveli olması gerektiği ifade edilmektedir. Buna göre tefsir doğruluğu kesin olan delillere dayanılarak yapılmalıdır. Aksi halde sıhhatli bir tefsirden söz etmek mümkün değildir.” (Demirci, 2018, s. 283).

ChatGPT: Tefsir, İslam'ın kutsal kitabı olan Kuran'ın açıklaması veya yorumudur. Kuran'ın ayetlerinin anlamlarını açıklamak, tarihsel bağlamı incelemek, dilbilimsel incelikleri keşfetmek ve dini, hukuki ve ahlaki sonuçları anlamak için yapılan bir çalışmadır. Tefsir çalışmaları genellikle Kuran'ın kendisi, Peygamber Muhammed'in hadisleri (sözleri), dilbilimsel analizler, tarihsel hesaplar ve bilimsel yorumlar gibi çeşitli kaynaklardan faydalanarak metnin kapsamlı bir anlayışını sunar. Tefsir, İslam âlimlerinin Kuran'ın yorumlanmasıyla ilgili zengin geleneğine katkıda bulunmuş birçok bilginin eserlerini içerir. (URL-10)

Çalışmanın adını taşıyan kavramın ChatGPT tarafından takdimi son derece başarılıdır. Bu kavramın kısa ve öz bir anlatımla takdim edilmesi de kayda değerdir.

2.10. Ulûmü'l-Kur'ân: “İnişi, tertibi, toplanması, yazılması, okunması, tefsiri, icazı, nasihi, mensuhu ve hakkındaki şüphelerin giderilmesi açısından Kur'ân'la ilgili olan ilimler. Ulûmü'l-Kur'ân terimi aynı zamanda ulumu't-tefsir anlamını da içermektedir. Kur'ân ilimlerinin amacı inceleme alanına giren meselelerin özelliklerine göre Kur'ân'ın açık ve net bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmaktır.” (Demirci, 2018: 318).

ChatGPT: “Ulûmü'l-Kur'ân” veya “Kuran'ın İlmî”, Kuran'ın bilimi veya ilmi anlamına gelir. Bu terim, Kuran'ın anlaşılması ve yorumlanmasıyla ilgili bilgi ve yöntemleri kapsayan bir alandır. Ulûmü'l-Kur'ân, Kuran'ın inmesi, tarihsel bağlamı, dilbilimsel yapısı, nüzul sebepleri (inançların inmesine sebep olan olaylar), tefsir (Kuran'ın yorumlanması), nazm (Kuran'ın düzeni), ve Kuran'ın farklı konularıyla ilgili bilgi içerir. Bu alandaki çalışmalar, Kuran'ın anlaşılmasını sağlamak için tarihsel ve dilbilimsel araştırmaları kapsar. İslam alimleri, Kuran'ın indiği dönemdeki toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlamı anlamak için çaba sarf etmişlerdir. Ayrıca, Kuran'ın dil yapısı, kelimelerin kökeni ve kullanımı gibi dilbilimsel incelemeler yapılmıştır. Bu çalışmalar, Kuran'ın daha derin bir anlayışını elde etmeyi amaçlar ve Kuran'ın mesajlarını doğru bir şekilde yorumlamayı hedefler. (URL-11)

Görüldüğü üzere Ulûmü'l-Kur'ân kavramına dair ChatGPT tarafından sunulan bilgiler Demirci'nin zikrettiği bilgiler ile örtüşmektedir.

2.11. Dirayet tefsiri: “Sadece rivayetlere bağlı kalmayıp dil, edebiyat, sosyoloji, psikoloji, dinler tarihi, arkeoloji vb. ilimlerin ulaştığı sonuçlardan da yararlanılarak yapılan tefsirdir. Buna et-tefsir b'diraye ya da et-tefsir bir'rey yani rey tefsiri de denir ki, söz konusu tefsir büyük ölçüde içtihada ve öznel tecrübeye dayanmaktadır. Bu tefsiri rivayet tefsirinden ayıran en belirgin özellik müfessirin herhangi bir meselede kendi görüşüne yer vermesidir.” (Demirci, 2018, s. 51).

ChatGPT: Dirayet tefsiri, Kuran'ın yorumlanması için derin bir anlayış ve özgün bir yöntem kullanarak yapılan bir tefsir türüdür. Bu yaklaşım, sadece metnin yüzeysel anlamını değil, aynı zamanda derinlikli bir anlayışı hedefler. Dirayet tefsiri, metnin dilbilimsel, tarihsel ve kültürel bağlamını göz önünde bulundururken, aynı zamanda mantıklı çıkarımlar ve akılcı yorumlar yapmaya odaklanır. Dirayet tefsiri genellikle akademik çalışmalara dayanır ve sadece dini metinlere değil, aynı zamanda çağdaş bilim ve düşünceye de açıktır. Bu tür tefsirde, dilin incelikleri, kelimelerin kökeni ve kullanımı, tarihsel olayların anlamı gibi unsurlar dikkate alınır. Ayrıca, farklı tefsirlerin ve yorumların eleştirel bir şekilde değerlendirilmesi ve çeşitli yorumların doğruluğunu sorgulama önemli bir yer tutar. Dirayet tefsiri, Kuran'ın mesajlarını çağdaş anlayışa uygun bir şekilde yorumlamayı amaçlar ve geleneksel yorumlarla çağdaş bilgi ve düşünceyi sentezlemeye çalışır. Bu yaklaşım, Kuran'ın evrensel mesajlarını anlamada derinlikli ve kapsamlı bir yöntem sunar. (URL-12)

Bot, Dirâyet tefsiriyle ilgili detaylı bilgiler takdim eder ve o, bu haliyle öğretimi hedeflenen kavram konusunda bir eksikliğe mahal vermez.

2.12. Aksamu'l-Kur'ân: “Kur'ân'da yer alan yeminler. Allah Teâlâ'nın Kur'ân'da sözü kuvvetlendirmek veya herhangi bir varlığı yüceltmek maksadıyla yemin etmesi. Allah'ın Kur'ân'da yemin etmesi onu bir ikna vasıtası olarak kullanması manasına gelmez. Çünkü onun sözlerinde hakikat dışılık söz konusu değildir.” (Demirci, 2018, s. 15).

ChatGPT: “Aksamu’l-Kur’ân” terimi, Kuran’ın bölümleri veya sureleri anlamına gelir. Kuran, 114 sureye ayrılmıştır ve bu sureler farklı uzunluklarda olup çeşitli konuları ele almaktadır. Kuran’ın her bir suresi, "aksam" olarak adlandırılan bölümlere ayrılmıştır. Bu surelerin bazıları uzun, bazıları ise daha kısa olabilir. “Aksamu’l-Kur’ân” ifadesi genellikle Kuran’ın sureleri üzerine yapılan çalışmalarda veya Kuran’ın farklı bölümlerinin anlaşılması için kullanılır. İslam âlimleri ve tefsir uzmanları, Kuran’ın farklı bölümlerinin anlamlarını, bağlamalarını ve mesajlarını anlamak için bu bölümleri detaylı bir şekilde incelemişlerdir. Bu çalışmalar, Kuran’ın her bir suresinin içeriği, nüzul sebepleri (inançların indirilme sebepleri), kronolojik sıralama ve sureler arasındaki ilişkiler gibi konuları kapsar. “Aksamu’l-Kur’ân” terimi, Kuran’ın surelerinin öğrenilmesi, anlaşılması ve tefsir edilmesi sürecinde kullanılır ve genellikle surelerin anlamını ve önemini vurgular. (URL-13)

ChatGPT, “Aksamu’l-Kur’ân” terimindeki “Kasem/yemin”in çoğulu olan kelimeyi “Kısm/bölüm” anlamındaki sözcüğün çoğulu “Aksam” ile karıştırmakta ve kurguyu da bunu göz önüne alarak vermeye çalışır. Dolayısıyla öğretimi hedeflenen terimi aktaramaz.

2.13. Garânik: “Beyaz su kuşu, kuğu, turna; beyaz tenli genç ve güzel kız. Şeytanın müdahalesiyle Hz. Peygamber’in Necm sûresinin ayetleri arasında bazı sözler karıştırarak okuduğu iddia edilen olayı ifade etmek üzere kullanılan bir terim.” (Demirci, 2018, ss. 74-75).

ChatGPT: “Garânik” terimi, İslam’ın erken dönemlerinde yaşanan önemli bir olayı ifade eder. Bu olay, Mekke’deki Kâbe’nin etrafına yerleştirilmiş olan putlardan biri olan “Garânik” putlarına atıfta bulunur. İslam tarihinde, İslam’ın peygamberi Muhammed’in, Mekke’de Kâbe’nin yakınına giderek insanları İslam’a davet ettiği dönemde bir olay yaşanmıştır. Bu dönemde, Kâbe’nin etrafında yedi önemli put bulunuyordu ve bunlardan biri de Garânik adı verilen bir puttu. Muhammed, insanları tek bir Tanrı’ya inanmaya davet ettiğinde, bu çağrıya karşı çıkan Mekke’deki müşrikler (putperestler) tarafından Garânik’in olduğu yerde bulunan putlardan biri olarak bilinir. Bazı tarihçi ve rivayetlerde bu putların içinde en yüksek yere yerleştirildiği ve insanların ona en fazla bağlılık gösterdiği anlatılır. Muhammed’in çağrısına karşı bu olayın gerçekleştiği ancak daha sonra bu putların yıkıldığı ve insanların İslam’a doğru yönelmeye başladığı belirtilir. Bu olay, İslam’ın erken dönemlerindeki putperestliğe karşı yapılan mücadelelerden biri olarak önemlidir ve İslam’ın yayılmasındaki dini ve tarihi bir dönüm noktası olarak kabul edilir. (URL-14)

ChatGPT, “Garânik” kavramını tefsir ilmindeki anlamıyla sunmaz ve Necm sûresiyle ilişkisinden söz etmez. O, bu ismi Arap kültüründe yer alan ve İslamiyet’in doğuşu esnasında varlık gösteren ve aynı adla müsemma olan putla karıştırır. Burada aynı adı taşıyan iki kavram arasındaki uzak alaka dikkat çeker.

2.14. İstinsâh: “Çoğaltma, teksir etme, bakarak yazma, kopya etme. Bir kitabın yahut yazılı bir metnin nüshasını çıkarma, onu harfî harfîne kopya ederek yeni bir nüsha oluşturma. Söz konusu terim daha çok Hz. Osman’ın Kur’ân’ın çoğaltmasını ifade etmek üzere kullanılmaktadır.” (Demirci, 2018, s. 136).

ChatGPT: İstinsâh, İslam hukukunda veya fıkıh literatüründe “neshetmek” olarak adlandırılan bir kavramı ifade eder. Nesh, bir hüküm veya hükümlerin başka bir hüküm veya hükümlerle geçersiz kılınması, iptal edilmesi veya yerine yeni bir hüküm getirilmesidir. Bu kavram, Kuran veya hadislerde geçen hükümlerin, daha sonraki bir vahiy veya hüküm ile değiştirilmesini ifade eder. İslam’da, nesh kavramı, bazı hükümlerin daha sonra gelen vahiyler veya hükümler tarafından iptal edildiği veya değiştirildiği anlamına gelir. Bu, İslam hukukunun

gelişiminde ve uygulanmasında önemli bir prensiptir. Bazı ayetler veya hadisler, belirli bir zamanda veya koşulda geçerli olan hükümleri içerebilir ancak daha sonra gelen bir başka ayet veya hadis, önceki hükümleri geçersiz kılarak yerine yeni bir hüküm getirebilir. İstinsâh kavramı, İslam hukuku ve fıkıh literatüründe, farklı dönemlerde gelen vahiylerin veya hükümlerin nasıl yorumlanması gerektiği konusunda önemli bir rol oynar. Bu prensip, İslam hukukunu ve dini yasalarını anlamının ve uygulamanın yanı sıra, farklı zamanlarda geçerli olan hükümlerin belirlenmesinde kullanılır. (URL-15)

ChatGPT, bu kavramı Demirci'nin eserinde yer verdiği anlamdan başka bir anlamda ifade etmektedir. Zira *سَخَّ يَسَخُّ يَسَخًا* fiilinden türeyen "İstinsâh" hem hükmün kaldırılması hem de bir şeyin çoğaltılması manasını verebilir. Dolayısıyla farklı anlamlar ifade eden fiillerden türetilen kavramların öğretiminde sıkıntılar görülebilir.

2.15. Nezâir: "Kur'ân'daki farklı kelimelerin aynı anlamı ifade etmesi. Müteradif. Bu özelliği sebebiyledir ki, söz konusu kavrama el-elfazu'l-mutevatic (anlam beraberliği olan lafızlar) ismi de verilmiştir." (Demirci, 2018, s. 234).

ChatGPT: "Nezâir" terimi Arapça kökenli olup "benzerler, eşler, dengi olanlar" gibi anlamlara gelir. İslam geleneğinde, özellikle İslam hukukunda, "nezâir" kavramı, bir hukuki veya dini konuda benzer veya eşit durumda olanlar anlamına gelir. Örneğin, bir hukuki mesele veya bir durum için bir örnek veya bir karar verilirken, buna benzer diğer durumlar veya örnekler de aynı kural veya hükme tabi tutulabilir. Bu durumda, "nezâir" olarak adlandırılan benzer durumlar arasında benzerlik veya eşdeğerlik söz konusudur. İslam hukukunda hüküm verirken, benzer durumlar arasında adaletin sağlanması ve eşitlik ilkesinin uygulanması için nezâir prensibi önemlidir. Nezâir ilkesi, benzer durumlar arasında eşitliği ve adaleti sağlamak amacıyla kullanılır. Özellikle bir konuda hüküm verilirken, o konuyla benzer niteliklere sahip olan diğer durumlar da dikkate alınarak adil bir karar verilmesi hedeflenir. Bu prensip, İslam hukuku ve adalet anlayışında benzer durumlar arasında tutarlılık ve adil bir yaklaşımın temelini oluşturur. (URL-16)

ChatGPT, daha önce zikredilen birkaç kavramda olduğu gibi "Nezâir" kavramında da farklı ancak Temel İslam Bilimleri'yle alakalı bir anlam sunar. O, burada bir tefsir terimi olan "Nezâir" ile fıkıh terimi olan "Nezâir'i" birbirine karıştırır.

Sonuç

Yapay zekâ botlarının, bilim, üretim ve eğitim gibi pek çok alanda kullanıldığı görülmektedir. Botlar içerisinde dikkat çeken ChatGPT, yabancı dil öğretimi başta olmak üzere diğer ilimler için de bir öğretim modeli olarak tercih edilmektedir. Sanal ortamdaki bilgileri derleme kabiliyeti gösteren bu bot, hız bakımından yani bilgiyi çabucak yakalama kabiliyetiyle temayüz etmektedir.

Tefsir terimlerinin öğretimi, Temel İslam İlimlerinin aktarılmasında önem arz etmektedir. Öğrencinin öğrenme yetilerini zenginleştirme amacıyla kabiliyetine başvuru ChatGPT'nin her ne kadar bazı kavramları ifade etmede hataya düştüğü ve yanlış bilgiler verdiği görülse de genel anlamda başarılı olduğu söylenebilir. Çalışmada temel alınan Muhsin Demirci'ye ait *Tefsir Terimleri Sözlüğü* adlı eserde yer alan terimlerin yapay zekâ botuna sorulmasıyla elde edilen verilerin sözü edilen kavramların öğretilmesinde kullanılabilir olduğu görülmektedir. Bazı kavramlarla ilgili birçok disiplinin düşüncelerini kullanarak veriler sunması dikkat çekicidir. Ancak botun; bazı kavramları, Arap edebiyatı ve İslam ilimlerinde kullanılan diğer kavramlarla karıştırdığı dolayısıyla tefsir terimlerinin yapay zekâ botlarıyla hem öğrenilmesi hem de öğretilmesi aşamalarında dikkat

edilmesi de önem arz etmektedir. Özellikle bazı kavramların terim anlamlarının ifadesinde botun yeterli olmadığı söylenebilir. Bu noktada ChatGPT'nin de belirttiği üzere söz konusu kavramların öğretiminde uzman kişilerden yardım alınmasının da gerekli olduğu görülmektedir. Buradan hareketle uzmanlık gerektiren konularda ChatGPT'nin tam anlamıyla yeterli olduğu söylenemez.

Kaynakça I References

Aktay, S. (2022). The usability of Images Generated by Artificial Intelligence (AI) in Education. *International Technology and Education Journal*, 6(2), Article 2.

Çelik, A. Y., & K.çoban, Ö. (t.y.). Kimya Sorularının Cevaplanmasında Yapay Zekâ Tabanlı Sohbet Robotlarının Performansının İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(3), Article 3. <https://doi.org/10.37217/tebd.1361401>

Demirci, M. (2018). *Tefsir Terimleri Sözlüğü*. MÜİFV Yayınları.

Demirel, Ö., Erdem, E., & Başbay, A. (2006). *Eğitimde Çoklu Zeka Kuram ve Uygulama*. Pegem Akademi Yayıncılık.

Ertürk, F. E., & Yayan, G. (2012). Bilim ve Sanatı Birleştiren İki Usta. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 453-464.

Fırat, M. (2023). Integrating AI Applications into Learning Management Systems to Enhance e-Learning. *Instructional Technology and Lifelong Learning*, 4(1), Article 1. <https://doi.org/10.52911/ital.1244453>

Henkoğlu, T. (2023, Kasım 13). Akıllı Makineler İnsanın Yerine Geçer Mi? *lacivert*, 105. <https://www.lacivertdergi.com/dosya/2023/11/13/akilli-makineler-insanin-yerine-gecer-mi>

Keskin, E. K. (2023). Yapay Zekâ Sohbet Robotu ChatGPT ve Türkiye İnternet Gündeminde Oluşturduğu Temalar. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 7(2), 114-131. https://doi.org/10.17932/IAU.EJNM.25480200.2023/ejnm_v7i2003

Kuşçu, E. (2015). Çeviride Yapay Zekâ Uygulamaları. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 45-58.

Pirim, H. (2006). Yapay Zeka. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 1(1), 81-93. <https://doi.org/10.19168/jyu.72783>

Şenyaman, G. (2023). Arapça Yabancı Dil Öğretiminde Yapay Zekânın Geleceği: ChatGPT Örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 33, Article 33. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1285940>

Thorp, H. H. (2023). ChatGPT is fun, but not an author. *Science*, 6630. <https://doi.org/10.1126/science.adg7879>

Yağcı, Ş. Ç., & Yıldız, T. A. (2023). ChatGPT, yabancı dil öğrencisinin güvenilir yapay zekâ sohbet arkadaşı mıdır? *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 37. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1407539>.

Yılmaz, S. (2023). Arapça – Türkçe Çeviri Türlerinde Nöral Makine Çeviri Modellerinin Verimliliği: ChatGPT Örneği. *Şarkiyat Mecmuası*, 43, 339-355. <https://doi.org/10.26650/jos.1324416>

Elektronik Kaynaklar

- URL-1 : <https://chat.openai.com/c/6219d00a-0abc-40c0-bcc0-4a8c63f01a27> (26.06.2023)
- URL-2 : <https://chat.openai.com/c/81386dc0-7804-4abb-a332-784dcca1498e> (30.06.2023)
- URL-3 : <https://chat.openai.com/c/81386dc0-7804-4abb-a332-784dcca1498e> (02.07.2023)
- URL-4 : <https://chat.openai.com/c/81386dc0-7804-4abb-a332-784dcca1498e> (02.07.2023)
- URL-5 : <https://chat.openai.com/c/81386dc0-7804-4abb-a332-784dcca1498e> (05.07.2023)
- URL-6 : <https://chat.openai.com/c/6219d00a-0abc-40c0-bcc0-4a8c63f01a27> (05.07.2023)
- URL-7 : <https://chat.openai.com/c/81386dc0-7804-4abb-a332-784dcca1498e> (10.07.2023)
- URL-8 : <https://chat.openai.com/c/81386dc0-7804-4abb-a332-784dcca1498e> (15.07.2023)
- URL-9 : <https://chat.openai.com/c/81386dc0-7804-4abb-a332-784dcca1498e> (20.07.2023)
- URL-10 : <https://chat.openai.com/c/6219d00a-0abc-40c0-bcc0-4a8c63f01a27> (21.07.2023)
- URL-11 : <https://chat.openai.com/c/5c37467c-b355-4725-8c3f-dd69656ec904> (25.07.2023)
- URL-12 : <https://chat.openai.com/c/6219d00a-0abc-40c0-bcc0-4a8c63f01a27> (28.07.2023)
- URL-13 : <https://chat.openai.com/c/6219d00a-0abc-40c0-bcc0-4a8c63f01a27> (05.08.2023)
- URL-14 : <https://chat.openai.com/c/6219d00a-0abc-40c0-bcc0-4a8c63f01a27> (10.08.2023)
- URL-15 : <https://chat.openai.com/c/6219d00a-0abc-40c0-bcc0-4a8c63f01a27> (10.08.2023)
- URL-16 : <https://chat.openai.com/c/6219d00a-0abc-40c0-bcc0-4a8c63f01a27> (10.08.2023)